

CARL SCHMITT ÉS AZ INKVIZITOROK

PETHŐ SÁNDOR

A szerző egyetemi tanár, Károli Gáspár Tudományegyetem

Victis inquisitoribusque

Abstract

A Carl Schmitt, ahogy mondani szokták, a nemzetközi közjogászok Heidegger ügye. A különbségek azonban számottevőek. Heidegger esetében a náci hatalom által a rektori székbe emelkedő tanítvány támadja meg mesterét, Husserlt, Schmitt esetében hajdani rajongója, tanítványa, a katolicizmus vele egy köréhez tartozó Waldemar Gurian. Gurian két emigrációban írott cikke az, amit egyfelől hatékonyan hozzájárul Schmitt rövid, aktív náci karrierjének kettőtöréséhez. Másfelől, a II. világháború után, Schmitt haláláig, (és jóval halála után) azaz még jó negyven esztendőn át életben tartja a politikai bűnbakképzés mechanizmusát Schmitt személyét illetően. A Gurian-ügy a Schmitt élettörténet homályos pontja. Schmitt életrajzírói többnyire elsiklanak felette, sajtótechnikai és politikai szempontból sokszor inkább csak említik, mint vizsgálják a Gurian írások jelentőségét. A tanulmány, részint a meglévő forrásadatokra, részint új adatokra támaszkodva, Gurian későbbi, az Egyesült Államokban zajló pályájának, és sajátos katolicizmus értelmezésének összefüggésében vizsgálja az esetet.

Kulcsszavak: Carl Schmitt - Waldemar Gurian - Kronjurist - politikai katolicizmus - Abendland kör - alkotmányvédelem - politikai oportunizmus

Vázlat

1. A Schmitt ügy és a Heidegger ügy. Hasonlóságok és párhuzamok
2. A Kronjurist értelmezés, mint a Schmitt recepció történet egyik homályos pontja
3. A Kronjurist értelmezés, mint a Schmitt recepció legmakacsabb paradigmája
4. Waldemar Gurian - adalékok egy katolikus Schmitt tanítvány élettörténetéhez
5. A Kronjurist értelmezés, mint kettős politikai publicisztikai fogás
6. Schmitt katolicizmusa, mint vád a nácik szemében
7. Schmitt náci karrierjeje, mint vád a német emigráció és az európai közvélemény szemében
8. A Kronjurist bukása és a Gurian cikkek lehetséges összefüggései
9. A II. világháború után: a katolikus publicista visszatalál az egyházhoz
10. A Kronjurist értelmezés a II. világháború után. A fenntarthatóság okai.

*

Akik azt mondják, hogy a 'Schmitt-ügy' a jogászok 'Heidegger-ügye,' aligha arra gondolnak, hogy mindkét esetben lezajlott egyfajta, amennyire ma tudhatjuk, nem minden tekintetben lovagias összecsapás a hajdani mester és a tanítvány között. Egyik esetben a hirtelen magasra, a másik esetben ellenkezőleg, túlságosan is mélyre zuhant tanítvány játssza a főszerepet, az egyszer kitaszítottá lett, másszor a hatalom csúcsaira emelkedett mester mellett. Arról, hogy a náci hatalom révén freiburgi rektorrá emelkedett Heidegger hogyan viselkedett a pályáját elindító Husserlrel szemben, ma már viszonylag sokat tudunk. Sokkal kisebb figyelem – és még sokkal több legenda - övezni azonban azt a tényt, hogy a náci birodalom ugyancsak rövid időre vezető jogászává emelkedett Schmitt, belső, azaz a náci párton és a szakmán belüli ellenségei mellett, egyik hajdani, vele közös hitet és eszméket valló tanítványának is köszönhetette gyors bukását. Sőt: ennél sokkal többet is: egy, a Schmitt recepció történetét majd félszáz éven át meghatározó értelmezési keretet is: Carl Schmitt, a Harmadik Birodalom *Kronjurist*-ja.

A recepciótörténet furcsa, homályos fejezete a *Kronjurist* értelmezés. Sokat tudni vélünk róla, de *mindent* egészen biztosan még máig sem tudunk. A főszereplők közül a legtöbb interpretációban még ma is Schmitt portréja, jellemhibái kerülnek éles fénytörésbe, a támadást indító tanítvány szellemi arcvonásai többnyire jótékony félhomályban maradnak. Néha letagadhatatlanul az a benyomása a kései olvasónak, hogy a történet

bizonyos elemei még ma is tiltó listán vannak. Az interpretációs keretet is kijelöli valamilyen, legtöbbször ki sem fejtett előfeltevés, mely kizárólag az üldözött és üldözöttek romantikus, az olvasó rokonszenvét eleve irányító kettősségére igyekszik visszavezetni a történetet. Jó egy éve, mikor egy amerikai egyetem politikatörténetre szakosodott professzorának arról beszéltem, hogy ez a támadás mennyire alacsony röppályájú akció volt Schmitt ellen és e tekintetben csak a náci későbbi Schmitt ellen intézett támadásaihoz hasonlítható, figyelmesen rám nézett, majd megvonta a vállát, és csak annyit mondott: 'Nézze, ezt igazán nem *ők* kezdték.' Mármost nem a Schmittet támadók. Ami természetesen igaz, bár a támadás színvonalához, emberi, tudományos háttéréhez közvetlenül aligha kapcsolódó kijelentés.

Tény, hogy a Schmitt életmű recepció történetének fő vonalát majdnem fél évszázadon át két viszonylag rövid, teoretikus tartalmát tekintve jószerivel értékelhetetlen cikk irányította. A benne megfogalmazódó vád, nagyjából egy évtizeddel a II. világháború befejezése után egy másfajta világnézeti háttérből induló teoretikus artikulációt kapott, ami hosszú időre a német történelem náci szakasza iránti osztrakizmosz¹ tárgyává tette Schmitt személyét és életművét egyaránt. Carl Schmitt, aki a *Kronjurist* értelmezés logikáját követően szinte természetes módon maga is inkvizítorként jelent meg² életműve recepciótörténetében, az *Ex captivitate salus* közlésétől eltérően nem 1945-ben,³ hanem 1934-ben állt először saját inkvizitorai elé. Még pontosabban: ellentétben a világháború utáni esettel, egyáltalán nem állt, hiszen a „számonkérés” közvetve, a svájci helyi és német emigráns sajtón keresztül, leginkább a gyanúba keverés formájába csomagolva érkezett.

A szerző, Paul Müller azaz Waldemar Gurian, (1902-1954) a szentéptervári születésű, zsidó-örmény származású, Németországból akkor már Svájcba menekült, gyermekként, anyja után katolizált, egyébként katolikus publicistaként is működő társadalomkutató. Gurian mögött 1934-ben, a Schmitt elleni támadás megindításakor már fiatal kora ellenére is – 32 éves ekkor - a francia katolicizmus társadalmi tanításairól,⁴ illetve a francia nacionalizmusról⁵ szóló nem túl érdekfeszítő, de megbízhatóan dokumentált munkák állnak, és mintegy előre jelezve később, 1937-től az Egyesült Államokban folytatott pályáját, egy bolsevizmusról szóló könyv.⁶ Később, amerikai tartózkodása idején, a Notre Dame egyetem tanáraként is főként ebben az utóbbi témában publikál majd, jóllehet sem az amerikai szovjetológiai irodalom, sem a politikai második vonalába soha nem sikerül beküzdenie magát. Élete fő műve alighanem a *Review of Politics* című folyóirat létrehozása marad,⁷ melynek munkatársai közé tartozik majd Hannah Arendt is. És – hogy szavunk ne felejtjük -: az ez ideig leghosszabban tartó Schmitt értelmezési paradigma megteremtése.

A Schmitt elleni támadás, a maga nemében kétségtelenül remekmű, ezt még a sok furcsaságot látott Schmitt kutatóknak is el kell ismerni. Nem elméleti, sokkal inkább médiatechnikai szempontból zseniális. Gurian két helyen is elhelyezi a lényegében ugyanazt az álláspontot megfogalmazó, de a folyóiratok karakteréhez igazított üzenetet. Az egyik hely a *Schweizerische Rundschau*,⁸ Svájc egyik legtekintélyesebb lapja, mely 1896 óta ugyan már csak egy nyelven jelenik meg, de olyan korábbi munkatársakkal dicsekedhet, mint Conrad Ferdinand Meyer, Theodor von Liebenau, Carl Spitteler. Az újság a 20. századi helvétizmus egyik bástyája,⁹ olvasóköre ennek megfelelően főképp a művelt társadalmi rétegekből kerül ki. A másik hely, az Otto Knab (1905 - ?) által szerkesztett *Deutsche Briefe*. A gyakorló katolikus, a Kolping

¹ M. BALDUS: *Carl Schmitt im Hexagon. Zur Schmitt Rezeption in Frankreich. Die Staat*, 26 Jg. 566-586. Lásd még A. KOENEN: *Der Fall Carl Schmitt. Sein Aufstieg zum „Kronjuristen des Dritten Reiches“*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995.6.

² TH. PALÉOLOGUE: *Sous l'oil du grand inquisiteur*. Paris, 2004. Lásd még A. Versluis kitűnő, bár Schmitt értelmezése tekintetében viszonylag kevés újjal szolgáló, főképpen Jan-Werner Müller Schmitt értelmezésére támaszkodó könyvét. A. VERSLUIS: *The New Inquisition. The Heretic-Hunting and the Intellectual Origin of Modern Totalitarianism*. Oxford, 2006. A hatodik, Schmitt-ről szóló fejezet, jellemző módon, a C. Schmitt, *The Inquisition and Totalitarianism* címet viseli.

³ C. SCHMITT: *Ex captivitate salus. Erfahrungen aus der Zeit 1945-1947*. Köln, 1950. 11.

⁴ Vö. W. GURIAN: *Die politischen und sozialen Ideen des französischen Katholizismus 1789-1914*. München-Gladbach, 1929.

⁵ W. GURIAN: *Der integrale Nazionalismus in Frankreich*. Frankfurt am Main, 1931.

⁶ W. GURIAN: *Der Bolschewismus. Einführung in die Geschichte und Lehre*. Freiburg, 1931.

⁷ J. T. MCGEEVY, maga is *little-known figure*-ként jellemzi Guriant egyik recenziójában. Lásd *Commonweal*, vol. 134, April 20, 2007.

⁸ PAUL MÜLLER: *Entscheidung und Ordnung: Zu den Schriften von Carl Schmitt. Schweizerische Rundschau* no. 34. (1934-35), 566-576.

⁹ Vö. G. LOCARNINI: *Die literarische Beziehungen zwischen der deutschen und welschen Schweiz seit 1848*. Basel, 1940, 78-81.

mozgalommal való kapcsolata miatt a náci elöl Svájcba, majd onnan, 1939-ben az Egyesült Államokba menekülő Knab lapjában megjelent írás felütése szembeütően durvább: itt, a címben születik meg a Schmitt értelmezési paradigma: Schmitt nem más, mint *Kronjurist des III. Reiches*.¹⁰

A közlés két iránya világosan mutatja, hogy az üzenet két célcsoportnak szól: a *Schweizerische Rundschau* helvét olvasóinak, illetve mindazoknak az emigráns, és nem emigráns katolikusoknak, akik Schmittet korábbi munkássága alapján okkal-joggal, a politikai katolicizmussal kötötték össze. A dichotómia azonban nemcsak ebben a tekintetben mutatható ki Gurian írásában. Egy másik, elvontabb tekintetben is kommunikációs bravúrt hajt végre, azzal, hogy két egymással az írás keletkezésének pillanatában szembenálló olvasóközönség előtt is *egyszerre* próbálja denúciálni egykori tanárát,¹¹ és bizonyos katolikus eszmei és sajtó körökhöz való kapcsolódása révén¹² eszmetársát is.¹³

Egyfelől, a Németországon kívüli világ felé azzal, hogy Schmitt a náci hatalom feltétel nélküli kiszolgálója. *Másfelől*, a náci előtt, pedig azzal, hogy dédelgetett kedvencük zsidó államtudósokkal tart fenn kapcsolatot, pályáját azok segítségével kezdte, és mellesleg a politikai katolicizmus felé orientálódik. Az eljárás médiatechnikai szempontból nyilvánvalóan arra a felismerésre van felépítve, hogy a *Kronjurist* címke mindkét irányban elég erős üzenetet hordoz: a náci rendszer *Kronjurist*ja éppoly gyűlöletes a háborúban nem álló Nyugat, és a nyugati német emigráció számára, mint amilyen kellemetlen otthon a náciaknak egy zsidó kapcsolatokat ápoló *Kronjurist*.

A két írás természetesen közismert a Schmitt irodalomban, részletekbe menően azonban nemigen szokták elemezni őket. 1945 után erre feltehetően azért nem volt szükség, mert az írásoknak nem a tartalma, hanem a *Kronjurist* értelmezési paradigmát létrehozó ereje volt a lényeges. A német jogtörténet botrányként nyilvántartott életmű,¹⁴ és a hivatalos szakmai közélet számára kriminalizált létrehozója, még ha akart sem tudott volna sikeresen védekezni az egykori lelkes tanítvány jó tíz évvel korábbi vádjai ellen. Az új német demokráciában, melyből Anima, Schmitt lánya szerint szívesebben emigrál az ember Spanyolországba gyermekfelügyelőnek, semhogy benne államtanácsos legyen,¹⁵ a Weimari Köztársaság sírásójának tartott¹⁶ Schmittet valószínűleg semmilyen védekezés nem rángatta volna ki abból a negatív szerepből, melybe Gurian címkéjét felhasználva a háború után kényszerítették.

Gurian írásai azonban, ha az utókor kitüntetett figyelmét nem is nagyon érdemelték ki, tagadhatatlanul municiót szolgáltattak azoknak, akik a pályája csúcán álló Schmittet vagy szakmai féltékenység miatt, mint az 1932-es párttag, a *Führerstaat* teoretikusának tartott¹⁷ Otto Koellreutter,¹⁸ vagy politikai okokból, mint Alfred Rosenberg¹⁹ a politikai hatalom berkein kívül akarták tudni. A két írás ugyanis egy, Schmitt ellen megjelenésük idején már készülöben lévő, a náci párt berkeiből érkező támadással nagyjából egy időben látott napvilágot. Az ellene készülő belső támadásról Schmitt valószínűleg túlságosan későn értesült. Noack szerint semmiképpen sem előbb, mint 1934 júniusa.²⁰ A Svájcban érkező támadás pontos idejét nem nehéz behatárolni. A német emigráns lap, melyben először megfogalmazódik a *Kronjurist* értelmezés Schmitttel kapcsolatban, 1934. október 26-i dátummal jelent meg. További támpontot az ad, hogy Schmitt Gurian által

¹⁰ W. GURIAN: *Carl Schmitt, Der Kronjurist des III. Reiches. Deutsche Briefe* (Okt. 26. 1934.) 52-54.o.

¹¹ A Schmitt és Gurian közötti bonni tanár/diák kapcsolatról lásd J. BENDERSKY: *Carl Schmitt, Theorist for the Reich*. Princeton, 1983. 94. A kapcsolatot A. Koenen is *begeistert*-ként jellemzi Gurian részéről. Vö. KOENEN: i.m. 47.

¹² Gurian Abendland-Kreis-beli kapcsolatairól lásd főként B. NICHTWEISS: *Erik Peterson. Leben, Werk, Wirkung. Stimmen der Zeit*, Bd.115, 537.

¹³ Schmittnek a katolikus sajtóhoz való kötődése, nem a kötődés *ténye*, hanem annak *mértéke*, bizonyos fokig vita tárgya. J. Bendersky az 1980-as évek elején még arról beszélt, hogy Schmitt 20-as években publikált írásainak mintegy *fele* jelent meg a katolikus sajtóban. Vö. BENDERSKY i.m.52. Koenen ezt az adatot A. Liedhegenerre hivatkozva a szerényebb 30%-ra módosítja. Vö. KOENEN i.m. 46. Bármelyik adatot is fogadjuk el, a kapcsolat nehezen vonható kétségbe, és ezáltal azt is el kell fogadnunk, hogy Schmitt és Gurian között az 1920-as években tanár/diák kapcsolaton túl a katolicizmushoz fűződő viszony is egyfajta intellektuális összekötő erőt jelenthetett.

¹⁴ Vö. R.BADKE: *Existenz und Ethos in der politischen Theorie Carl Schmitts. Beitrag zur philosophischen Grundlegung der politischen Erziehung*. Bonn, 1956, 2.

¹⁵ Vö. P. NOACK: *Carl Schmitt. Eine Biographie*. Frankfurt am Main/Berlin, 1996. 300.

¹⁶ Lásd pl. igen szélőséges formában B. RÜTHERS: *Entartetes Recht. Rechtslehren und Kronjuristen des Dritten Reiches*. 2.Aufl., München, 1989. 103.

¹⁷ E. KLEE: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*, Fischer Taschenbuch, 2005, 325.

¹⁸ Vö. NOACK.i.m.200.

¹⁹ Részletesen lásd KOENEN i.m. 509-559, illetve NOACK i.m. 197-207.

²⁰ Vö. NOACK i.m. 200.

vád alá vont írása, a *Der Führer schützt das Recht* című cikk a *Deutsche Juristenzeitung* 1934. augusztus 1-i számában jelent meg. Közben, 1934 júniusában lezajlanak a Röhmgylkosságok, melyről a szöveg tanúsága szerint természetesen Gurian is tud. Schmitt elleni e folyóiratban megjelent támadása meglehetősen rövid, mindössze két és fél hónapos késéssel követi az inkriminált Schmitt írás megjelenését.

1934 nyarán Schmitt kétségkívül szélsőséges helyzetben van, sőt, az ellene készülõ szervezkedés felismerése után egyenesen lépés kényszerben. Ha nem akarja elveszíteni Koellreutterrel szemben a náci párt egyes számú jogászának címéért folytatott küzdelmet, lojalitását valamiképpen bizonyítania kell az új rendszerhez. Ennek jó eszköze lehet a Führer jogvédõ tevékenységéről szóló cikk. Másfelõl, a Gurian által megfogalmazott, Svájcból érkező vádak éppen kapóra jönnek azoknak, akik karrierje kettétörésén munkálkodtak.²¹ Mint a történet folytatásából tudjuk, nem is sikertelenül. Igaz, náci ellenfelei valószínűleg legmerészebb álmaikban sem gondoltak volna arra, hogy Schmitt a háború után éppen egy furcsa, 'testi és szellemi tekintetben egyaránt nagyétkü',²² hányatott múltú, és alighanem fölöttébb összetett identitású katolikus publicista által ráakasztott jelző révén válik majd az általuk emblematisan megjelenített rendszer õket túlélõ²³ szimbólumává.

Mik is voltak ezek vádak? A két cikket nemcsak azért kell külön választva kezelnünk, mert két különbözõ média fogyasztói csoportnak szól, hanem azért is, mert színvonaluk, műfajuk is jelentõsen eltér egymástól. A *Deutsche Briefe*-ben megjelent *Carl Schmitt, Kronjurist des III.Reiches*²⁴ többedik olvasatra is az a benyomást kelti, hogy a szerző még csak kísérletet sem tesz arra, hogy a tényfeltáró újságírás minimális etikai szabályait betartsa. Ez nem kizárólag a cikk személyeskedõ hangvételében nyilvánul meg. Bár kétségtelen, hogy Gurian Schmittet hol szégyenkezésre szólítja fel,²⁵ hol pedig náci karrierjének személyes célokra történõ felhasználásával²⁶ vádolja, hol pedig a német jogtudomány gyenge jellemű aláásójának²⁷ tekinti. Az állításokat Gurian a szónak sem elméleti-etikai, sem publicisztikai értelmében nem igazolja, mindössze technikailag összekapcsolja az inkriminált Schmitt cikk egyik bekezdésével.

Az írás szép és pontos fordításban magyarul is rendelkezésünkre áll:

„A Führer a legrettenetesebb visszaéléstõl óvja meg a jogot, amikor a veszély pillanatában vezéri mivoltának erejénél fogva legfõbb bíróként jogot teremt. 'Ebben az órában én voltam felelõs a német nemzet sorsáért, és ezzel én lettem a német nép legfõbb bírója.' Az igazi vezér, mindig bíró is. A bírói mivolt a vezérség folyamánya. Aki a vezéri és bírói mivoltot el kívánja egymástól választani, vagy netalán szembe akarja állítani õket, az a bírót, vagy ellenvezérre, vagy egy ellenvezér eszközévé teszi, és az államot megkísérli az igazságszolgáltatás segítségével fenekestõl felforgatni.”²⁸

Természetesen hosszú vitákat lehetne arról folytatni, hogy valójában mi is szólal meg itt a cikkben: a karrierjét féltõ jogtudós hangja, az elszánt, az új rend mellett elkötelezett náci, vagy egyszerűen csak egy, talán egy önrombolóan precízen felépített *double-speak* technikáról van szó.²⁹ A Schmitt értelmezés jó háromnegyed százada erõsen megosztott ebben a kérdésben. Mindez Guriant – *in situ* ha nem is érthetõ, de megmagyarázható módon - egyáltalán nem érdekli. A szövegkörnyezetbõl kiemelt idézetet egyszerűen *lefordítja* a valóságnak arra a nyelvére, mely valóságnak a megjelenését - Schmitt egyébként számos súlyos *jogelméleti* problémát felvetõ írásában - látni szeretné. Mindeközben pedig úgy tesz, mintha ezek az elméleti problémák egyáltalán nem is léteznének. Schmitt gondolatmenete, mondja - „*Einfach gesagt*”³⁰ annyit

²¹ Koenen értelmezése szerint már 1933-ban formálódóban volt egy Schmitt ellenes front (*Anti-Schmitt Front*) a náci párton belül. Koellreutter, egyébként feljelentéssel felérõ 1933 november 13-i támadása az akkor még Kölnben dolgozó Schmitt ellen, világossá teszi, hogy a náci párt elsõ számú államjogászának tisztségére õ maga is pályázik. Vö. KOENEN i.m. 528.

²² Lásd NICHTEWISS i.m. 544.

²³ Otto Koellreutter, 1972. február 28-án halt meg Freiburg im Breisgau-ban. Életéről tudomásom szerint eddig egyetlen, ma már sok szempontból árnyalást igénylõ monográfia készült. Vö. J. SCHMIDT: *Otto Koellreutter 1883 - 1972. Sein Leben, sein Werk, seine Zeit*. München, Univ., Diss., 1994.

²⁴ További hivatkozásokban GURIAN (1934a).

²⁵ Vö. GURIAN (1934a) 53.

²⁶ Vö. GURIAN (1934a) 54.

²⁷ Vö. GURIAN (1934a):uo.

²⁸ C. SCHMITT: A Führer oltalmazza a jogot. C. SCHMITT: *A politikai fogalma*. (ford.szerk. utószót írta Cs. Kiss Lajos). Budapest, 2002, 228.

²⁹ Vö. J.W.MÜLLER: *A Dangerous Mind: Carl Schmitt in Post-War European Thought*. New Haven, 2002,7.

³⁰ Vö. GURIAN (1934a) 52.

jelent, hogy a Führer, mint a jog forrása bárkit, bírósági eljárás és a fennálló törvények tekintetbe vétele nélkül kivégeztethet.³¹

Az értelmezés nyilvánvalóan a közelmúltbeli politikai reálfolyamatokra, közelebről a Röhm- ügyre van kielezve, mint ahogy erre Gurian a cikk első soraiban már egyébként utalást is tesz.³² Az egyszerűsítésen alapuló médiatechnikai eljárás egyik következménye, hogy Gurian a vizsgált szerző gondolatmenetét részletekbe menően egyáltalán nem kell, hogy rekonstruálja. A másik az, hogy az *enifach gesagt* értelmezési technika révén megfogalmazódó valóban elrémisztő végeredmény révén azonnal szerző *személyére* irányíthatja a figyelmet. *Wer ist Carl Schmitt?*³³ kérdezi Gurian. A kérdés persze, az utókor, és azonos körbe tartozó kortársak szemében költői, hiszen tudjuk, tudták, hogy Bonnból, és az 1920-as évek katolikus államtudósa között zajló vitákból, az *Abendland*-körből jól ismerik ők már egymást. Elgondolkoztató viszont a zsidó-örmény származású katolikus publicista válasza.

Schmitt, a Führer jogforrási szerepét hangsúlyozó náci pályáját nem árja liberálisok segítették (...*hat seine Karriere mit Hilfe liberaler Nichtarier gemacht*).³⁴ 1919-ben M.J Bonn, Később E. Kaufmann és még fő műve a *Verfassungslehre* is zsidó barátjának, az első világháborúban elesett R. Eislernek van dedikálva.³⁵ Mindez nem akadályozza őt, hogy a nácik által ártásított német jogéletben magas tisztséget vállaljon.³⁶ Mint ahogyan az sem, hogy a katolikus politikai centrum körül elhelyezkedő értékei, és a náciizmusról tett korábbi elítélő megjegyzései (*organisierter Wahnsinn*)³⁷ ellenére 1933-ban belépjen a náci pártba. Korábbi politikai tevékenysége során – írja Gurian – dolgozott a szociáldemokratáknak, Brüning idején kifejezetten gátolta a nácik által terve vett alkotmánymódosítást.³⁸ Ám Schmitt nemcsak gátlástalan karrierista, hanem életrajzát az új idők szellemének megfelelően újrairó szélhámos is, aki újabban elfeledkezik, 1923-ban publikált *Römischer Katholizismus und politische Form*³⁹ című könyvéről éppúgy, mint arról, az írásáról, amelyben, mindössze néhány éve, 1930-ban még Hugo Preusst és a weimari alkotmányt dicsőítette.⁴⁰

A vádak jó része a hosszabb, *Schweizerische Rundschau*⁴¹ napvilágot látott cikkben is *experessis verbis* megjelenik. Carl Schmitt, mondja Gurian, szinte minden lényeges tételében kijátszható saját maga ellen.⁴² 1925-ben minden rendet jogrendnek tekint, 1934-ben viszont a jogrend már nem több számára pusztá szóösszetételnél.⁴³ Mindössze néhány év leforgása alatt háromszor változtatta meg a véleményét a weimari alkotmányról: az 1928-ban még, nyugodt, tárgyilagos kritikát gyakorol a második részről. Néhány év elteltével orvoslást igénylő önellentmondásosságára hívja fel a figyelmet. Majd a korrekció politikai lehetőségének eltűnével, azzal a megállapítással együtt, hogy Hitler túllépett a weimari alkotmányon, mindössze szubsztanciátlan zürzavarként írja le.⁴⁴ A katolicizmus kérdése természetesen itt is előkerül, kicsit talán még élesebb formában, hiszen itt nem kevesebbet állít Gurian, mint azt, hogy a náci *Kronjurist* szerepébe emelkedett Schmitt a katolikus centripárti álláspontot, azaz korábban hangoztatott meggyőződését a nemzetközi- marxista politikával kapcsolja össze.⁴⁵ Szinte magától értetődően kerül elő itt is az Eislernek szóló dedikáció kapcsán Schmittnek az ártásításhoz fűződő viszonya, és természetesen a korábbi publikációk etikátlan kezelése, mely során egész művek mellett, a nem-árja tudósoktól, pl. Erich Kaufmanntól vett idézetek is kimaradnak a művek 1933 utáni kiadásából. Gurian Schmitt buzgó náciizmusa emlegetése kapcsán azért arról sem feledkezik meg, hogy arra is felhívja a figyelmet, hogy a rendszer első számú jogásza neofita, azaz mindössze 1933 óta párttag.⁴⁶ Ez a tény, összekapcsolva mindazzal, amit korábban Schmitt jelleméről, álláspontjának változékonyságáról, korábbi kormányokkal való

³¹ Vö. GURIAN i.m. u.o.

³² Vö. GURIAN i.m. u.o.

³³ Vö. GURIAN i.m. u.o.

³⁴ Vö. GURIAN i.m.53.

³⁵ Vö. GURIAN i.m. u.o.

³⁶ Vö. GURIAN i.m. u.o.

³⁷ Vö. GURIAN i.m. u.o.

³⁸ Vö. GURIAN i.m. u.o.

³⁹ C. SCHMITT: *Römischer Katholizismus und politische Form.* (2 Auflage). München, 1925.

⁴⁰ Vö. GURIAN i.m. 53.

⁴¹ A továbbiakban: GURIAN (1934b)

⁴² Vö. GURIAN i.m. 566.

⁴³ Vö. GURIAN i.m. u.o.

⁴⁴ Vö. GURIAN i.m. u.o.

⁴⁵ Vö. GURIAN i.m. 567.

⁴⁶ Vö. GURIAN i.m. u.o.

együttműködéséről leír, a legbutább náci funkcionárius szemében is azt valószínűsíti, hogy a *Kronjurist* nem feltétlenül meggyőződésből csatlakozott a náci mozgalomhoz.

Gurian célja azonban ebben az írásban némileg mégis más, mint a korábbiiban. Itt az összes, Schmitt ellen felhozható negatívum újra felemlítésével, valójában – ne felejtjük el, más olvasóközönséghez szól – a Schmitt munkásságát meghatározó ’csodálatra méltó alkalmazkodóképesség’ (*erstaunliche Anpassungsfähigkeit*)⁴⁷ okait belülről, a kritizált gondolkodó gondolatvilága felől próbálja felvázolni. Ennek során a társadalomtudós, elemző Gurian ha nem is gyakran, de maga alá gyűri a cikk elején még triumfáló publicistát. Az Schmitt jelenéggel összefüggő kérdéseket a 19. századi politikai-tudományos háttérben helyezi el, jó érzékkel veszi észre Schmitt alapvető elméleti dilemmáját, a normativizmus és decizionizmus kettősségét, pontosan rekonstruálja Schmitt álláspontját ebben a kérdésben. Bár, mint írja, Schmitt számára a kor és társadalmi betegségeknek legfeljebb diagnosztája és nem terapeutája.⁴⁸ A határ, melyen túl Schmitt már nem követhető, elméleti szempontból, legalábbis Gurian szemében ott van, amikor Schmitt Hitler vezéri igényeit már nem pusztán a tényleges döntési képességre, hanem a vezér és vezetettek közötti *Artgleichheit*-ra alapozza. Ez Gurian olvasatában elméleti igénnyel először a *Staat, Bewegung, Volk* című esszéiben jelenik meg.⁴⁹ Ám természetesen ide tartozik számára a Röhm gyilkosságot igazoló, az előző cikkben említett tanulmány is.⁵⁰ Ennek a gondolatmenetnek a végső, elméleti következménye pedig az, hogy *norma* szükségképpen egybeesik a hatalmon lévők által konstruált *renddel*. Annak van igaza, mondja Gurian, akinek hatalma van.⁵¹ Carl Schmitt *Kronjurist* helyzetét pedig az a tény igazolja, hogy Németországban a náciizmus van hatalmon.⁵²

Mindez azért érdemes rekonstruálni, hogy világosan lássuk a két cikk közötti viszonyt. A mindkét esetben megfogalmazódó vádak, a katolicizmustól, a náci korábbi elítélésén át a nem árja tudósok segítségével kezdett tudományos pályáig és a publikációk, illetve hivatkozások újra írásáig nyilvánvalóan egy célt szolgálnak: Schmitt náci elöltti lehetetlenné tételét. Mindazonáltal az e célhoz rendelt eszközök különböznek egymástól. Az emigráns német lapban megjelent cikk tagadhatatlanul a feljelentés színvonalán áll. A *Rundschau*-ban megjelent írás mind felvezetésében, mind végkövetkeztetésében pontosan ugyanezt a törekvést képviseli, jöhet e mögé egyfajta, Schmitt gondolkodásának kétségtelen ismeretét, bár olykor tendenciózus egyszerűsítését tükröző teoretikus háttérrel igyekszik rajzolni a szerző.

Mielőtt mindezt az emigráció lélektanával magyaráznánk, érdemes néhány további tény is tekintetbe venni. Az első, fogalomtörténeti adalék maga a *Kronjurist* elnevezés. Korábban Bendersky, majd Noack,⁵³ ez utóbbi C. Hermann Ulera⁵⁴ hivatkozva amellel érvel, hogy az elnevezés, már ami természetesen Schmittet illeti, Gurianhoz köthető. Másfelől, maga Gurian, mintha elhárítaná magától ezt a lehetőséget, amikor azt írja, hogy Schmittet ’mind gyakrabban nevezik’ (*wird immer häufiger... genannt*)⁵⁵ a Harmadik Birodalom *Kronjurist*-jának. A személytelen megfogalmazás azonban valószínűleg pusztán retorikus fordulat, mely révén a szerző azt akarja igazolni az olvasó előtt, hogy Schmittől alkotott véleményével egyáltalán nincs egyedül. Tény, hogy a *Kronjurist* elnevezés szinte Gurian cikkeinek megjelenése pillanatában feltűnik a svájci sajtóban, ami túlzás nélkül felfogható a Gurian által hívószóvá tett fogalom gyors recepciójaként is. Az *Deutsche Briefe*-ben megjelent Gurian cikk, 1934. október 26-án látott napvilágot. E dátum, és a fogalom első svájci sajtóban való megjelenése között, alig valamivel több, mint egy hét telt el.⁵⁶ Mivel semmilyen döntő bizonyíték nincs arra, hogy a megjelölést Gurian előtt bárki is alkalmazta volna írásban Schmittre, valószínűsíthető, hogy a fogalom adaptálása, és gyors elterjedése is Gurian írásaihoz köthető.

A másik tényező, melyet Gurian Schmitt elleni támadásának értékeléskor tekintetbe kell vennünk, a két szereplő emberileg, és eszmeileg is összetett kapcsolata. Gurian mindkét írásából tagadhatatlan ellenszenv olvasható ki Schmitt iránt, amit szerző nem is nagyon próbál rejtgetni. Ezt, ha még egy korábbi rajongóról van is szó, (vagy főképpen akkor), természetesen felfoghatjuk az ellenfelével közös katolikus háttérből

⁴⁷ Vö. GURIAN i.m. u.o.

⁴⁸ Vö. GURIAN i.m.568.

⁴⁹ C. SCHMITT: *Statt, Bewegung, Volk. Die dreigliederung, der politischen Einheit*. Hamburg, 1933.

⁵⁰ Vö. GURIAN i.m. 575-576.

⁵¹ Vö. GURIAN i.m. 576.o.

⁵² Vö. GURIAN i.m. uo.

⁵³ Vö. NOACK i.m. 197.

⁵⁴ C.H. ULE: *Zum Begriff des Kronjuristen*. *Deutsches Verwaltungsblatt* Heft 2/1993. 78 skk.

⁵⁵ Vö. GURIAN i.m. (1934a) 52.

⁵⁶ Vö. *A Basler Zeitung* 1934. november 2-i számában megjelent cikkel: *Aus dem Dritten Reich. Carl Schmitt, der Kronjurist des Dritten Reiches*. Lásd. KOENEN i.m. 622.

induló, hazáját vesztett Gurian személyes csalódottságának is. Ez a nagyon is kézenfekvőnek látszó értelmezés azonban két ponton is tovább árnyalható. A. Koenen éles szemmel veszi észre, hogy a Schmitt és Gurian egykori közös szellemi háttérét alkotó katolikus *Abendland*-körből senki nem lépett fel azzal az igénnyel, hogy a Gurian írásaiban megfogalmazódó állításokat cáfolja, vagy akárcsak árnyalja.⁵⁷ Ennek, értelmezése szerint az volt az oka, hogy a kör tagjai pontosan tudták, hogy mester és tanítvány kapcsolata már hét évvel korábban, 1927-ben megromlott, 1932-ben pedig megszakadt. Az eltávolodás egyik oka Gurian az élete vége felé a művészettől a teológia felé forduló Hugo Ball reformáció hatásait elemző munkájáról⁵⁸ szóló lesújtó recenziója volt,⁵⁹ mely mögött az élete vége felé közeledő Ball – alaptalanul, de vélhetően Guriantól nem teljesen függetlenül - Schmitt ösztönzését sejtette. Az eszmei-teológiai különbségeken túl, melyeket Gurian egy későbbi, 1932-es írása⁶⁰ már világosan megjelenít, emberi gyengeségek is tovább rombolták kapcsolatot. Peterson és Gurian levelezéséből tudjuk,⁶¹ hogy Gurian, aki egyfelől maximálisan igyekezett kiaknázni a saját javára Schmitt politikai és egyházbeli tekintélyét, milyen, emberileg kifogásolható kijelentéseket tett róla a háttérben, és miután ezek visszajutottak Schmitthez, mily bűnbánó pátosszal igyekezett semmissé tenni, vagy legalábbis megmagyarázni őket.⁶²

1934-ben, a két Gurian cikk megjelenésekor, két évvel mester és tanítványa végső szakítása után az azonos egyházi és politikai körhöz tartozók közül tehát valószínűleg senki sem hitte azt, hogy Schmitt ellen teoretikusan előkészített, vagy akárcsak úgy is értékelhető támadás folyik. Úgy érezhették, hogy egy időközben hazáját, szellemi, vallási és politikai háttérét veszített volt tanítvány igyekszik elégtételt venni egykori, az ő zuhanásával egy időben egyre magasabbra emelkedő mesterén annak a politikai berendezkedésnek az eszközül használásával, mely őt letaszította, am azt meg felemelte. Ez azonban önmagában véve nem magyarázza meg teljes egészében a hajdani katolikus barátok és harcostársak hallgatását. Tekintetbe kell vennünk azt is, hogy 1934-ben a náci hatalom még viszonylag új, és – különösképpen az olyan prominens katolikusok mozgalmabeli színrelépésével, mint Schmitt – még számos illúzió fűződik hozzá. Többek között katolizálódásának és liberál-demokratizálásának, mai ismereteink fényében nyilvánvalóan alaptalan lehetősége is.⁶³

A mértékadó német katolikus szellemi körök hallgatása – bármilyen illúzióból is táplálkozott -, világossá teszi, hogy a kortársak értették a Gurian által Schmitt ellen intézett támadás jellegét, és emberi háttérét. Mindez nyilvánvalóan nem teszi semmissé azt a tényt, hogy Gurian számos ponton valóban rámutat Schmitt pályájának valóságos ellentmondásaira, vagy, ahogyan Techet Péter, talán kissé erősen fogalmazza: 'élethazugságaira'.⁶⁴ Ne felejtjük el azonban, hogy a két cikk morális háttérét alaposan átrajzolja az a tény, hogy a szembesítés, a Peterson-Gurian levelezésből már megtapasztalt módon, nem szemtől szemben az egykori mesterrel, hanem történetesen a náci hatalom felé címezve jelenik meg.

Másfelől érdemes megállnunk a történetnek egy további, sok szempontból eddig felderítetlen kérdésénél, a Gurian - Schmitt – katolicizmus problémakörnél is. Gurian két írásában több helyütt is hangsúlyosan jelenik meg Schmitt katolicizmusa. Beszél arról, hogy Schmitt a *Römischer Katholizismus und politische Form*-ban katolikus egyházat dicsóíti (*verherrlicht*),⁶⁵ náci karrierje érdekében letagadja katolicizmusát,⁶⁶ sőt, bizonyos katolikus politikai álláspontot egyenesen a marxizmussal kapcsol össze.⁶⁷ Más szavakkal: Schmitt katolicizmusát Gurian *expressis verbis* vádként használja a nácik előtt Schmitt ellen. Mindennek semmi, vagy csak igen korlátozott jelentősége lenne, ha az anyja katolizálása nyomán katolikusként keresztelt⁶⁸ Gurian maga is nem katolikus gondolkodóként és publicistaként határozná meg szellemi-hitbeli egzisztenciáját.

⁵⁷ Vö. KOENEN i.m.624.

⁵⁸ Vö. H BALL: *Die Folgen der Reformation*. München, 1924.

⁵⁹ W. GURIAN: *Die Folgen der Reformation. Augsburger Postenzeitung*, 3.01.1925.

⁶⁰ W.GURIAN (pseud. WALTER GERHARDT): *Um des Reiches Zukunft. Nationale Wiedergeburt oder politische Reaktion?* Freiburg in Bresigau, 1932.

⁶¹ Vö. KOENEN i.m. 626.

⁶² Vö. KOENEN i.m. 625-627.

⁶³ Vö. Neue Zürcher Zeitung 1934.10.07.i számával. Idézi KOENEN i.m. 622.

⁶⁴ TECHET PÉTER: *Carl Schmitt magánya*. C. SCHMITT: *Ex captivitate salus* (fordította, és az utószót írta Techet Péter) Gödöllő-Máriabesnyő, 2010. 113.

⁶⁵ Vö. GURIAN i.m. (1934a) 53. Továbbá GURIAN i.m. (1934b) 566.

⁶⁶ Vö. GURIAN i.m. uo. Továbbá GURIAN i.m. (1934b) 567.

⁶⁷ Vö. GURIAN i.m. (1934b) uo.

⁶⁸ Vö. KOENEN i.m. 47.

Korábbi munkásságának bizonyos darabjai valójában mintha a pusztai hitbéli elköteleződésnél sokkal összetettebb kapcsolatra, a katolikus közvélemény formálásnak igényére utalnának. 1931-ben egyházi jóváhagyással megjelent kis kötete⁶⁹ a katolikus publicista egyfajta kiskátéja, eligazítást próbál nyújtani egy, Gurian szerint, legalábbis a Nagy Francia Forradalom óta megbolydult értékrendű világban. Gurian világosan látja, hogy a modern publicisztika nem *par excellence* katolikus publicisztika, ami viszont nem jelenthet felmentést a katolikus publicista számára az alól, hogy saját értékeit megjelenítse a világban.⁷⁰ Ebből a kiindulópontból vezeti le a katolikus közíró két meghatározó jelentőségű feladatát. Ezek egyike, hogy az egyház tanításait, mint annak szolgálója közvetítse a társadalom széles, laikus rétegei felé. A másik pedig az, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel küzdjön a modern társadalom egyházellenessége ellen.⁷¹ Mindez természetesen több stratégiai részfeladatra oszlik. Így pl. a vallásellenes nézetek cáfolata⁷² szorosan összefügg az egyházi autoritások értékeinek megjelenítésével,⁷³ a szekularizált katolicizmus (*Kirche ohne Christus*)⁷⁴ elleni fellépéssel. A liberális és a szocialista nézetek kettős szorításában⁷⁵ Gurian a szó teológiai értelmében vett missziós feladatot⁷⁶ ró a katolikus közíróra, a világ katonájának tekinti, aki válasza végső alapját az egyház tanításaiból meríti,⁷⁷ miközben nem önmagát teszi autoritássá, csak a működése mögötti végső autoritásra mutat rá.⁷⁸

Különösen elgondolkoztató az a gondolatmenet, melyet a katolikus publicista tevékenységének társadalmi beágyazottságáról olvashatunk a kis könyvben. Gurian szerint az egyház, mint a szellem védelmezője (*Schützerin des Geistes*)⁷⁹ mentes a közvetlen hatás kiváltását célzó zsurnalizmus praktikizmusától. Ebből viszont az is következik, hogy az egyháza tanításait híven megjelenítő katolikus publicista sem sülyedhet le a közvetlen feladatok technikai szintjére, sőt, egyenesen tartózkodik az aktuális problémák marxistákra jellemző túlértékelésétől.⁸⁰ A zsurnalizmától eltérően nem napi sajtó feladatot lát el, hanem magát a kort igyekszik megjeleníteni, ami egyszersmind azt is jelenti, hogy távolságot is tart az általa megjelenített valósággal.⁸¹ Ezt azonban csak bizonyos tudományos ismeretek birtokában lehetséges, melyek, legalábbis a katolikus közíró számára elsősorban a teológia, filozófia, egyháztörténet szolgálhatat.⁸²

Nem nehéz észrevenni, hogy Gurian elvont, a katolikus publicista elé állított mércéje, és az a konkrét mérce, melyet három évvel később Schmitt írásainak megítélésében követ, gyakorlatilag semmilyen kapcsolatban sincs egymással. Úgy tűnik, mintha a katolikus közíróval szembeni szigorú igényeket megfogalmazó író, ha közíró nem is, de katolikus megszűnt volna lenni. Mindez részben, legalábbis megmagyarázható azzal, hogy 1931 és 1934 ősze között, a történelmi események hatására Gurian *átértékelte* a katolikus publicista hivatásáról kialakított álláspontját. Ezzel azonban *nem* magyarázható a katolicizmus tényének az a félreérthetetlen vádpontként megfogalmazott instrumentalizálása, ami mindkét cikk végig vonul. Sem maga a vád, sem a háttérben meghúzódó összetett emberi-morális problémák nem jelentéktelenek, bár elemzésük többnyire kevés szerepet játszott a Schmitt recepció eddigi történetében.

Bármilyen illúziókat is dédelgetett ugyanis a nácizmussal szemben annak kezdeti korszakában a németországi katolikus szellemi körök egy része, Gurian a nácizmusban félreérthetetlen módon a paganizmus egyfajta újraéledését látja,⁸³ amellyel szemben katolicizmussal, vagy akár csak pusztán kereszténységgel vádolni valakit, mint azt Himmler 1933 után elhangzott beszédei is mutatják, felér egyfajta

⁶⁹ W. GURIAN: *Der katholische Publizist*. Augsburg, 1931.

⁷⁰ Vö. GURIAN i.m. 9.

⁷¹ Vö. GURIAN: i.m. uo.

⁷² Vö. GURIAN: i.m. 12.

⁷³ Vö. GURIAN: i.m. 13.

⁷⁴ Vö. GURIAN i.m. 14.

⁷⁵ Vö. GURIAN i.m. 10.

⁷⁶ Vö. GURIAN i.m. 18.

⁷⁷ Vö. GURIAN: i.m. uo.

⁷⁸ Vö. GURIAN i.m. 25.

⁷⁹ Vö. GURIAN i.m. 21.

⁸⁰ Vö. GURIAN i.m. 23.

⁸¹ Vö. GURIAN i.m. uo.

⁸² Vö. GURIAN i.m. 23.

⁸³ Lásd J. CONELLY: *Reformer and Racist: Karl Adam's Paradoxical Legacy*. *Commonweal*, Vol. 135, January 18, 2008. E tekintetben álláspontja egyébként olyan protestáns teológusokéval azonos, mint pl. Paul Tillich. Vö. P. TILLICH: *The Church and the Third Reich. Ten Theses*. P. Tillich, *Theologien of the Boundaries* (ed. M. Kline Taylor), London, 116. skk.

vérvaddal.⁸⁴ A Gurian által megfogalmazott vád súlya tehát nem jelentéktelen, többszöri, nyomatékos hangsúlyozása pedig aligha nélkülözi a tudatosságot. Háttérének értékeléséhez mindemellett néhány további körülményt is érdemes tekintetbe vennünk. A Schmitt elleni támadás idején Gurian saját, a náci hatalommal való hallgatólagos együttműködéssel vádolt egyházával is szemben állt.⁸⁵ Ez a körülmény, meglehetősen moráleteológiai szempontból felvet bizonyos aggályokat, valószínűleg megkönnyítette számára a Schmitt elleni vádak katolicizmusra vonatkozó összetevőinek megfogalmazását. Arról, hogy a kapcsolat közte és egyháza között mikor állt helyre pontos adatokkal nem rendelkezünk. Annyi azonban bizonyos, hogy a hitvallási elem és az antinácizmus hangsúlyozása egyaránt jelentős szerepet játszott amerikai karrierje felépítésében, ami már 1936-ban, Schmitt bukásának évében kezdetét veszi,⁸⁶ és aminek eredményeként élete hátralévő részében, a neves katolikus Notre Dame University tanáraként, ha viszonylag szűk körben is, az egyetemes keresztény értékek védőjévé stilizálódott alakja. A háború után pedig, egyik katolikus tudós társa, Ch. Dawson könyvéről⁸⁷ írott recenziójában lényegében visszatér a katolikus közíróval szemben 1931-ben maga által felállított követelményekből adódó mércéhez, amikor az ismertett könyvben az 'intellektuális és spirituális interpretáció' egyidejű megjelenését ünnepli.⁸⁸

Míg tehát Gurian pályája szellemileg körbe, addig Schmitt politikai tekintetben véget ért. 1937. január elseji hatállyal minden fontos tisztségéből felmentették,⁸⁹ és egyetemi tanári állását kivéve, lényegében foglalkoztatási tilalom alá vonták,⁹⁰ sőt az internálás veszélye is fenyegette.⁹¹ Pályája, az ellenségei háború utáni aktív közreműködésével bekövetkezett vizsgálati fogság és a nürnbergi meghallgatás után egyre inkább egyfajta 'nevezetes névtelenségbe', elmagányosodásba torkollott.⁹² A tiszavirág életű *Kronjurist* szerepnek életében még negyven évig fizette, és bizonyos értelemben még halála után is fizeti az árát. Mindehhez Gurian írásai nem annyira a szellemi muníciót, mint inkább a címkét, a *Kronjurist*-legenda emblematisztikus hívószavát szolgáltatták. A legenda kidolgozásához, értelmezési paradigmává mélyítéséhez mélyebbre nyúló elméleti alapokra, és nem utolsó sorban a 2. világháború utáni német társadalom több helyről is élesztgetett büntudatára volt szükség.

Ez azonban a *Kronjurist-történetnek* már egy másik, elsősorban J. Fijalkowski Schmitt könyvéhez kapcsolható fejezete.

*

www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2011

Figyelem! Kedves kutató! Ha munkájában erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön nekünk erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. A tanulmányt a következőképpen idézze: Pethő Sándor: Carl Schmitt és az inkvizitorok. *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 2. No. 6. (2011 nyár) pp 1-9.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő.*

⁸⁴ 1937-ben Himmler az SS tábornokai előtt elmondott beszédében, a homoszexualitásról szóló beszédében a kereszténység egészét olyan erotikus férfiszövetségként írja le, melynek célja a kétezer éves bolsevizmus fenntartása. Egy ugyanebben az évben, ugyanezen közönség előtt, a keresztény egyházzal kapcsolatban a kereszténységgel, mint az ősi pogány jelképek megszenteltetésével szemben áll, mint azokkal, akik csupán megalkuvásból, árulóként vették fel a kereszténységet. Vö. H. HIMMLER: *Geheimreden 1933 bis 1945 und andere Aussprechen*. Frankfurt, 1974. Részletek magyarul: C. MICHALSKI: *A nácizmus ezoterikus forrásai*. (ford. Keresztes Gáspár) Budapest, 2005, 151. skk.

⁸⁵ Vö. CONELLY i.m. uo. Hasonló állásponton van J.T McGEERVY korábban idézett recenziója is.

⁸⁶ Ennek a folyamatnak egyik fontos állomása Gurian 1936-ban megjelent, és már ugyanabban az évben az amerikai közönség igényeihez igazított címmel angolra fordított könyvének a megjelenése. Vö. W. GURIAN: *Der Kampf um die Kirche im Dritten Reich*. Luzern, 1936. illetve: UŐ. *Hitler and the Christians* (transl. E. F. Peeler). New York, 1936.

⁸⁷ Vö. Ch. DAWSON: *Religion and Culture*. New York, 1949.

⁸⁸ W. GURIAN: *Dawssons Leitmotiv*. Commonweal, 3 June, 1949, 202. sk.

⁸⁹ Vö. NOACK i.m. 201.

⁹⁰ Vö. NOACK i.m. uo.

⁹¹ Vö. H. Quaritsch, *Positionen und Begriffe Carl Schmitts*, Berlin, 1989.

⁹² Vö. TECHET P. i.m. 101. skk.